

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Хүлээлгелер болгаш түннелдер

Совет Эвилелинниң Боммунисттик партиясынын Топ Комитетинин далайра Пленумунун ажиттынар хуруне чедир ам каш-ла ховук арткан. Ол төөгүтү болушкына күндүзүчү белекти ужуражыр дээш Сүт-Хөлдүн ажилчы чоннары чамдык дээрэ көргүзүлгөни чедип алган. Күрүгө дүк сазар талазы-биле планна район бүрүн күтүскөн. «Ишкин» кезде ажил-агы артелинин жекигунари күрүгө дүк, сүт сазары, «Ада-Маадыр» колхоз — сүт сазары хууса бетиңде ажыр күтүскөүшөр.

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунга төлөткөн ужуражыр дээш калбарган социалисттик чарыштың түннелдере кезде ажил-агы мурнакчыларынын саны районда көвүдөп турар. «Ада-Маадыр» колхозта эштер Дадым, Олод, «Ишкин» колхозта эштер Райды, Норжунма, Киров атыг кезде ажил-агы артелиңде эштер Бичел, Чымбак олар боттарына быжылгаан инек бүрүгүлүн чыл өткөндөн бөрү 1000—1250 кг сүтү түтүлгөн, Киров атыг колхозта хойжулар эштер Марта-оол, Лопта-Дамы, «Ишкин» эштер Балдык. Додуртай олар хой бүрүгүлүн 2 кг азыг дүтү кыргып алганнар.

Чер ажилынын дүжүтүүн бежилер талазы-биле боттарына алган социалисттик хүлээлгелери Киров атыг колхозта эштер Дудеркин, Кызыл-оол, Доржу, «Бора-Тайга» кезде ажил-агы артелиңде ам Тиртий-оол олар эрестиг күтүскөдүп, бо чымна тараа агурталарынын да бүрүгүлүн багы өзү дүжүтүү өстүрүп, ажал алганнар. Мындү колхозта 1960 чылда алдыгга социалисттик хүлээлгелери чедимшиңни күтүскөдү болуруну бүгү аралары бар түрүбө, хүлээлгелер күтүскөдүрчө ажилчы чоннары Сүт-Хөлдүн партия, совет болгаш ажил-агы организациаларынын эң чептес өвдөлдөп келгени партия райкомунун чокта чаа болган пленуму демделгөн.

Мал болгаш чер ажилынын чутула көргүзүлгөни талазы-биле район чүгө социалисттик хүлээлгелери эрестиг чары, харын күрүге планын беши практика чедир күтүскөдү болуу турар. Мыштыг бода малды өстүрер план чүгө 96,6 хуу, хойну—80 хуу, өшкүрү—88 хуу, чыгы малды—95 хуу күтүскөн. Мал бажан өстүрер планын ылангы «Бора-Тайга» колхоз ыракта чедир күтүскөдү шыдааган. Малдык баш саны өстүрерини планын күтүскөдү беши баарын өвдө чылдагынын району турган. План болгаш хүлээлге күтүскөдүрчө колхозта чыгыс чептес тургусканында, алдыгга хүлээлгелери күтүскөдүрчө эң чептес организастванында.

Малдык чаш төлүгүн чоракташ болгаш мал кызырар, ара саазыр

Чорук бо чымна районун колхозтарына уаг болган. Чижээ, төртүр чүс шээр мал бүрүгүлүн бо чымна 100 анай, хураганы амыр дээш социалисттик хүлээлге чүгө 55 хураган, 74 анай кылдыр күтүскөдүрчө чорук мал бажан өстүрер планын күтүскөдүрчө чедирген. «Бора-Тайга» колхоз бо чымна 100 хой бүрүгүлүн чүгө 53 хураганы, 100 өшкү бүрүгүлүн 67 анайын алган. Малдык өлүп хорар чорук колхозтарда ам-даа бар. Бо чымна өлүп хорар малдык саны 1959 чылдазында 1153 баш хой болуп турар.

Мал ажилынын продуктулуун көвүдөдүрчө талазы-биле перспективтиг айттырар районун колхозтарында шилтирелтишпей келген. Кандыг угланмышкынын малды өстүрерин колхозтар тус-тузунда амга чедир тодаргай шилтирелгөөн. Сүт сазарын көвүдөдүрчө дугайында район колхозтар хой-ла, тодаргай-даа хүлээлгелери алган, а ук хүлээлгелери күтүскөдүрчө малчынарын, хамыктын мурнууда санжыгаларын өртүгүгү организациаларын керек кырында уткан деп чугаалал болуу.

Күрүгө сүт сазар социалисттик хүлээлгелери районун колхозтары чүгө 70 хуу, дүтү—89 хуу, атыг—70,4 хуу күтүскөн фактыны чүтүнү-биле талыбырлар болуу? Социалисттик хүлээлгелери күтүскөдүрчө дугайында айттырары СЭКП райкомунун бирозогла, пленумларында, район Советинин сессияларында, райкомга, а ол ышкаш партия хураалларына хаа энес чугаалал, тодаргай шилтирелери күтүскөдүрчө келген. Мындү болза-ла, СЭКП райком (аш Семен), райкүтүскө (аш Доржу), чамдык колхозтарынын баш-а. НИКОЛАЕВ.

Мал ажылында коммунистер

Бай-Тайга районун партия организациалары мал ажылында коммунистерни чорудуп, малчынар ортузунда масса-политикти; болгаш организациалар күтүскөдүрчө турар. СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунга күш-ажалыч белекти ужуражыр дээш социалисттик чарыштын мурнуку одуртууда коммунистер чорудуп турар. Амгы үедө районун бүгү коммунистеринин 29,8 хуузун амы 124 кижи мал ажылында, оң иштинде 15 коммунистер ферма өрелдечилеринде ажалдап турар.

Колхозтарынын инителештирген малын меңди ыш ажыра, кезде ажил-агы продуктулары бүдүрерин көвүдөдүрчө дээш демиселге коммунистер мурнакчы үлөгөрүн малчынарга көргүзүп турар. Шээр малдык чаш төлүн меңди амыр, оң дүк продуктулуун көвүдөдүрчө талазы-биле белек көргүзүлгөни өрктөндө, бо-даа чымна чедип алган «Тинделге» колхозта хойжу эш Салчак Бандинин орук киришкенин күш-ажалы районун малчынарына чагай үлөгөр-чижек болуп турар.

Ам-даа организастаттынмаан

Улут-Хем районун «Х Улут хураал» колхозунун Баян-Кол, Кара-Таз суурларында партия болгаш комсомол чырдыныштарынын кандыг-да хевириниң белгүнери амгыга чедир организастаттынмаан. Полит-өөрөдигени организастаар дугайында мида партия организациаларынын хураалыга доктааткан болза-да, ону күтүскөдүрчө талазы-биле кандыг-да кемчегин мида партия эге ор-

ганизациалары (секретары эш Даваа) калайы турар. Оң-биле калы, ол сүтүлгөдө дегин, бөсөдө болгаш өске-даа полит-кижизилдигин амы шууг чөрбөт-таан. Чурттакчы чонун ортузунда полит-кижизилдиге ажилды дари-ээр талазы-биле кемчегери дош-дораан алары шыгыны негеттишин турар.

Д. БАЙЫР-ООЛ.

СЭКП райкомунун ажыдаачымы.

АЖЫЛ-ИШЧИ ЁЗУ-БИЛЕ

Өвүрүн төвү Хандагайты суурун хөргөжөөри нообриниң өвөгү чартынын бир-ле келгөүндө хөргөү Хөргөүлү, сумеласки, районун култура бажымычы арай далаштыг чоруп турганнар. Бир-ле чутула болушкыне оларын бар чорамын илден.

Алдыгга социалисттик хүлээлгелери күтүскөдүрчө талазы-биле районун ажилчы чоннарына Хандагайты суурун хөргөжөөри практикти дузаны чедирин келген—деп, суурун хөргөжөөри чөвүлелениң даргазы эш Сеидажы өтчө-сонгулаам хуралга илеткелди өгөлгөн. Район күрүгө-ге ыт сазарынын панын 108,5 хуу, дүк сазар талазы-биле 101,2 хуу, сүт сазарынын социалисттик хүлээлгезин—100,1 хуу күтүскөн.

Чамдык болгаш күсүк үедө хой кыргылазынга суурдан 80 кижи кыргып, барык 6 муң хойну ырг-гайнар. Суурун хөргөжөөри комсомолчулары болгаш амыктары эштер М. Копеек, А. Онлар, К. Черных, Э. Шоева олар чартык ай дүрүгүндө колхозтарга барып ажаллап, шээр малдык чаш тө-лүн меңди амыр алырынга илеп-кейдеп киришкен келгенер. Колхозтарга, ылангы мал ферма-ларына конфертерин көргүзгөни Хандагайтын хөргөжөөри амык-тары кол ролду ойноп турар. Төрөн суурун чагайдырлар.

ногаанчыларыга хөргөжөөр чон салышкынын база кыргып келген. Суурун кол-кол куудум-ларынын кылдын керимей кал-жаалап, куудумчулар болгаш бажынар чанында 2000 ажит өш-гары тарып олурткан. Культур-луг, арыг-шөвөр амырлар-чур-талага дээш ишмеччиши Ханда-гайты суурун хөргөжөөринин ортузунда калбарган. Бажынар-ынын иштин, даштын арыг-шө-вөр тургузуп, амы-төлүн үлөгөр-лүг өстүрүп, кижизилди, өөрдөдү турар не хөргөжөөр суурда кы-руула. Оларга хамыктын мур-нууда эштер Дооба, Уинупан, Биеделей болгаш өскөдөр-даа ха-маактар. Хандагайтын хөргө-жөөрчелери болгаш бүдүрүлгө-челеринде ажаллап, хой-инитге амыкты ажаллап, хой-инитге ак-сеткилдиг күтүскөдүрчө, хой-ини-тин амырларынга илеткелди кыргып турар хөргөжөөрини ху-рал демделгөн.

Хөргөжөөр чонун ортузунда амыкты ажаллап, хой-инитге амыкты ажаллап, хой-инитге ак-сеткилдиг күтүскөдүрчө, хой-ини-тин амырларынга илеткелди кыргып турар хөргөжөөрини ху-рал демделгөн. Хандагайты школында баш-кылар эштер Евтеев, Додуун, район эмнедигинде амыктер иш-тер Горгакова, Колитина комму-нистиниң амык салгакчыларын ки-жиликтер, өөрдүр, чонун калдык камгалар харымсагалыг болгаш хундулуг хүлээлгезин ак-сеткил-дик күтүскөдүрчө, хой-иниттин амы-дралына мурнакчы кыргып ту-рарлар.

Хөргөжөөр чөвүлеленин өт-чөтүгү үеңи дүрүгүндө чоруткан амыкты эки чүүлдерин демел-дешкан, бар чептерини хура-лга чугаалайын барып болбас —

С. ДУКЕЖЕК.

СЭКП обкомунун хөргөжөөр ортузунда амык чорудар кылдынын штаттан дашкылар инструктору.

КОСТРОМАЧЫЛАР РАПОРТТАП ТУР

КОСТРОМА ОБЛАСТЬ. Социалисттик Күш-ажалын Маадыр А. И. Евдокимованың даргааламы Кострома районун «Беш чыл» кезде ажил-агы артелинин ажил-ишчилери СЭКП ТК-ның декабрь Пленумун улут ажил-хөргөчө чурга, дүк, ногаалар болгаш картофель сазар талазы-биле чылда алган хүлээлгелери чедимшиңни күтүскөн. Этыг чыл панын алды катан хойну саккан. Белеткел черинче 518 тоннаны азы 1953 чылдын ол-ла үезинден хуу катан хой сүтү чоруткан.

Колхозчу малчынар алдарыг ажалдап, кезде ажил-агынын амыкты черлеринин 100 гектарында-на 500 центер сүтү болгаш 138 центер атыг алган. Колхозчу чамдык бригадаларыга коммунисттик күш-ажалдын коллективтери деп хундулуг отты тыыскан. Көзө ажил-агы продуктуларынын элекшилин дээш демиселге улут салышкынын комсомолчулар кириген. Олар бүдүрүлгениң эң харымсагалыг участоктарында саянчылар, хаан ажаакчылар, калачылар, трактористер болуп ажалдап турар. Анык колхозчулар күш-ажалды өөрдөдүрчө болгаш угаамаладыг амытанга-биле дүштүр чорудуп турар. Колхозта кезээки школа ажиттынын, култура университетини организастап турар.

Мурнакчы кезде ажил-агы артелинин малчынары СЭКП ТК-ның ам болуп Пленумна алдар кылдыр чаа хүлээлгелери ап турар. Эт бүдүр-рер талазы-биле чедип чыл панын 1961 чылда, сүтүтүн—1963 чылда күтүскөдүрчө колхоз шилтирелген.

ЧУРУКТА: «Беш чыл» колхозун даргазы, Социалисттик Күш-ажалын Маадыр А. И. Евдокимов болгаш РСФСР-ниң алдарыг зоотехниги Е. В. Белова мурнакчы саянчылар-биле чугаалажып тур. Солагай талазын-дан ол талазынде: Лидия Артемьева, Галина Евдокимова, А. И. Евдокимова, Анна Назарова болган Е. В. Белова, Фото И. Дыминин. СЭТА-ның фотохрониказы.

Дружинаның отчёду

Чөөв-Хемчик районун «Коммунисте орук» колхозтун Хорумунг-Бажы суурунда эки-тура улусчу дружинамын командир эш С. Даваа чыл дүрүгүндө дружиначыларын чоруткан ажилынын дугайында отчёттү илеткелди чокта чаа суури-ни чурттакчыларынын мурнуга кылып берген. Хой-инитиниң корум-турумун камгалар, оорларын илеридир талазы-биле дружиначы-лар, ылангы эштер Онлар Аратына, Сат Даваа, Сеидажы олар улут ажилды кылган деп хура демдел-гөн.

Эки-тура улусчу дружинамын жекигунари суббота, дыштарыг болгаш байрлар хүнеринде эөлчөг-биле суурга жекигунари, ол чуту-ла ажалга амыктарын кириштир-ип турган. Оон-биле чергелештир.

К. ЭКЕР-ООЛ.

ОЛАР ААЛЫНДА

Таңды өдөөнүң дөгем ээни-аргаларынын кыдында, мөглүт ырыл апты чыдар, а чүгө кы-жын даш адаанче чаштына бээр кемчигештин эрианде Кызыл-Арыгтын уруглар бажыны бар. Ада кажан бистиди машинары-де ач чедери белек, уруглар хай-ныгы ап чектилөөнөр. Орта доран-на уругларын: «Кайны келген машина?», «Кымыр кел-гени о?», «Чуну канчаар дөң уус ирги?» дөң чыккыг айт-тырларын салып турган.

Уругларын кижизилдигине салгы чоннагы директор: «Бис-ке келген аалчылар-дыр, уруглар. Олар бистиди канчаар өөрип ба-за канчаар чурттап турарын-биле таныжар дээш келгенер. Ча, Кызыл-оол, сен бөгүн санга кандыг демдек алчык сен мой, чугаала—дөң. Оол өгени хаа берген, ары хуула-даа, дидим: «дөрт» деп харымлаан.

«Оажум, уруглар, оожум!» деп директор чугаазын уламчы-лаан. Аалчыларга өөрдилгеси-ти, чуртталгавысты чурум ёзу-

СОВЕТ ТУРГУЗУГ

Сессияларга шийтпирлээн айтырыглар

УЛУСЧУ ДРУЖИНАДА. Эки-тура-ның улусчу дружинамын началь-ниги эш Ортуң-оолдун илеткелди Ак-Турут кезде Советиниң сессия-лыгыга чугаалашкан. Улусчу дружи-на болуучу хураалдарын ай санага эртерип, хой-инитиниң корум-чүру-мун үрөөн дугайында хөргөчери ажаа чугаалажып көрүп турган.

Ужурлуг тургаш, сессияны ийи удаа сонгаартаган. Эш Чамбал-оолду ча-ларга-даа хуралга келбес тавара-галар хой удаа тургулаан.

Хой-инитиниң бургу шамышкы-ны-биле кемчег алдырткан кижиле-риниң хой нурууу ам колхозта ак-сеткилдиг ажалдап, мактадып турар-лар. Оларга Домбай-оол Монгуш, Байыр-оол Иван, Баазан Монгуш, Дамчай Барбит олар хамааржыр. Хой-инити чөрлеринге, кудумзуга чүрүм үрөөр чоруттар дыка өзөгөжөн деп сессия демделгөн.

Оң илеткелди сессияга дыңнап, колхозтун ажил-агында бар ту-рар чептерини чок кылды талазы-биле кемчегелерин дарый алыры чугу-ла турган. Колхозтун сүт-баран фермаларында кажаларын септел-гени ам-даа чедир кылдынмаан. Кол-хоз баштаар чери кезде ажил-агы Уставына кажымышкынарын бол-дуруп турарында чамдык колхозчу-ларын хуузунда малды Уставтан ажил турар. База колхозчуларда колхозтун контракттап алганы 40 ажит баш шээр малды, 20 ажит баш бода малды амгыга чедир болуп ал-баан.

Корум-чүрүм үрөкчелеринге удур кемчегелерин ап келген-даа болза, дружина болуучу ажилын ам-даа шың организастап шыдаайы турар.

Мянчангаш колхоз баштаар чери-биле кезде Совет кандыг-бир чуту-ла айтырылдарын шийтпирлөөрдө кады дүгүртүп ажалдаары чугула. Д. МОНГУШ.

— Дружина жекигүнү Болтай беши бо-ла чүрүм үрөөн, мида-мын-да улус-биле ас былаашкан чорутуу. Оң чүрүм чок чорун кезде күтүскө-мга-даа, колхоз баштаар черинге-де чугаалажып, шыгымы сагынды-рыларын берип келген, мидала-даа Болтай ам-даа өттиңмэ— деп, депутат Семис-оол шүтүмчүлгөн.

Мянчангаш колхоз баштаар чери-биле кезде Совет кандыг-бир чуту-ла айтырылдарын шийтпирлөөрдө кады дүгүртүп ажалдаары чугула. Д. МОНГУШ.

Ол ышкаш, дружина жекигүнү Даспай-оол жекигүнү хүлээлгезин багы күтүскөдү турган. Мянчангаш чуну-даа мурнууда дружиначылар-ның боттарынын ажалга харымсагал-дын улам-на бедидери чугула.

Эрткен айларда кезде Советтин саң-хөө талазы-биле кирип алыр орга-низациалар олта-ажык уагүртү 12 муң рубль чедир чыгынмаан, мя-мыла талээр малдык страхование база тууду чылдыгган. Школаның ажил-агы өрелдечини Нөрбу биле магазин өрелдечини Серен-оол оло-ның аразында 15 муң ажит рубль-ди документни булалып турар, ол документин оларын кайгымы-даа албаан бис деп хөргөп туралар. Мидала-даа районун истеге органи-нар бо талазы-биле кандыг-да түннеди үндүрбөн. Колхозтун саң-хөө ажилында ол ышкаш өске-даа чептериниң барын депутаттар илереткенер.

Улусчу дружинамын жекигунари Ак-Турутун уруглар бажыныга болгаш оң чамдык чуртталга ба-жынына барбайн турарын де-путат эш Чержей-оол шүтүмчүлгөн. Уруглар бажынын чамдык уруг-лары мый-бөөр кайы-ламаан чок маанажып, улут уластуу кино көөр шагында беши клубка чыгып турар, мидала-даа дружиначылардан кым-да оларын эскербөөн.

Эрткен айларда кезде Советтин саң-хөө талазы-биле кирип алыр орга-низациалар олта-ажык уагүртү 12 муң рубль чедир чыгынмаан, мя-мыла талээр малдык страхование база тууду чылдыгган. Школаның ажил-агы өрелдечини Нөрбу биле магазин өрелдечини Серен-оол оло-ның аразында 15 муң ажит рубль-ди документни булалып турар, ол документин оларын кайгымы-даа албаан бис деп хөргөп туралар. Мидала-даа районун истеге органи-нар бо талазы-биле кандыг-да түннеди үндүрбөн. Колхозтун саң-хөө ажилында ол ышкаш өске-даа чептериниң барын депутаттар илереткенер.

Улусчу дружинамын жекигунари Ак-Турутун уруглар бажыныга болгаш оң чамдык чуртталга ба-жынына барбайн турарын де-путат эш Чержей-оол шүтүмчүлгөн. Уруглар бажынын чамдык уруг-лары мый-бөөр кайы-ламаан чок маанажып, улут уластуу кино көөр шагында беши клубка чыгып турар, мидала-даа дружиначылардан кым-да оларын эскербөөн.

Улусчу дружинамын жекигунари Ак-Турутун уруглар бажыныга болгаш оң чамдык чуртталга ба-жынына барбайн турарын де-путат эш Чержей-оол шүтүмчүлгөн. Уруглар бажынын чамдык уруг-лары мый-бөөр кайы-ламаан чок маанажып, улут уластуу кино көөр шагында беши клубка чыгып турар, мидала-даа дружиначылардан кым-да оларын эскербөөн.

ЧАЛААРГА-ДАА НЕЛБЕС. Кезде Советте Ленин атыг колхозтун дар-газы эш Чамбал-оол кезде Советтин күтүскөдүрчө хураалдарыга болгаш сессияларына көчүр ховар олуржуп турар деп, санал бергенер чөптү шүтүмчүлгөнөр. Чижээ, кезде Со-веттин ону сессиязында колхозтун күтүскөдүрчө болгаш мал кыштаглаш-кынына белекел дугайында эш Чамбал-оолдун илеткелди дыңнаар

Х. ДОЙНУН, кезде Советтин депутаты.

ФОТО-РЕПОРТАЖ

Оларын чамдымы өөрдилгезин доогулаш чамып көзү тур-ганы ол. Мянчангаш оларын өө-редилгезин таныжары-биле шко-лаже далашканы бис. Дөртү класстын кичээл бооп турда кире бердиңис. Башкы С. Д. Он-дар география кичээлин чорудуп турган. Өөрикчилер Чооду Оларма-биле Онлар Конгар-оол глобуста аян-чорук кылдып турар-лар. Уруглар глобуста Төрөн чуртуна аян-чорук кылдыгына дыка ынактар. Оларже фотоап-парат шыгартыла бергенде, уруг-лар бистиди набысыламыс ымак Москваын картдан айт-ы берген. Ол үеңи чүрүкка тырт-тырган бис (чурум № 2). Өө-рикчилер аки демдестерин чедип алгаш олуртулап алганнар. «Уруглар география кичээлинге, ылангы Москваже аян-чорук кылдыгына дыка ынактар» деп башкы С. Д. Онлар чугаалаан. (Уламчымы 3-ну арында).

1920 чылда Тывага

(Партизанның сактышынындан)

Кочактары чылга шакканын соода, Тываның кызыл партизаны Красноярск крайда Тывага чыгып келген доран-на, чер-черде Советтерни катат тургузуу эгелен. Ол үеде Калым-Маладр-Ваннин моол шериг бөлүгү Тывага турган. Бичарага оларнын чагынынын соода үр бооланга комиссар Ян-Шичаюун кылат, бөлүгү Моолду таварты Тывага чедип келген. Оларнын келген согуштары—Тываның байлаары болгаш дүжүмттерин даччышты Тываны Кылаттын салдарына чагыртары болгаш орус чурттагыларын Тывага тургуулар үндерин турган. Бичарага-да баштайгы үеде Ян-Шичаюу орус чонга хамаарыштыр ылдыз сепалин ажы-биле келтирели турган, күте дээрге таван чон-биле орус тараччыларнын арзында, ылаңгыя Тактымын партизан районунда эл-найыраадагы бичажын ол көрүп турган.

1920 чылдын күзүндө эш Шечанкинни кыргырым-биле партизанынын эл шикендик дайычылары боттарынын эки-туразы-биле Врангельге улур демиселге айттылганнар. Олар чүгө Саяны ашкан, Григорьевка суурга чедип чораш, РСФСР-ни төлөөлекчи, Усинскиде Сафьяновтан мездэ алган. Ында мездээни болза, бис айттылганарымыс билек-ле казак офицер Шамакова башаткан ак-дээрбечилер Бий-Хем районунда бөлүгүлгө берген, мычангаш Тывага эл келген дээр болган, Ычангаш бистер ол доран дедир Тывага эл Тарага суруну таварты Ленинка суурже чоруккан бис. Орус ара дээрбечилерге таваарышпай, Ленинка суурга аштанган доктаап тургаш, Шамаков дээрбечиле бөлүгү оортан ийи километр хире черде Ширини деп дээрбечини бажымында чедип келгенин билеп алдымыс. Оон бис ол доран-на минаар шаап хаалаан бис. Бичарага-да мыш атыг дээрбечилер дедип, чаштына бергенер. Оон ийи шап бооп чорда дээрбечилер тускай кижжи даччышты биске биле чоруткан. Ында бажыны болза, Совет эрте-чагырга улур демиселге биске (дээрбечилерге) каттылган дээр дилден бичажы, полковник Шамаков деп ат салган болган. Оон харызын олардан келген ол кижжени даччыштыр: «Силерлер деп ескерлери коруктарымы көр бисин, командири Кочетов, штаб начальниги тарачын Кантний болгаш штаб адьютантымы — берт дараакчымы Антипин» деп бичажы чорудушкан бис.

Каз-Хем районунга Мелегин болгаш Сафьяновту дээрбечи бөлүгү хелеши эгелээнини чадагааны биле Шамаковту бөлүгүн соодаан сүрүшпөөн бис. Ол-ла отрядымыс Кызылче чоруккан. Кызылга келгеш доктааган, шуут-ла Атамановкага

Областа кадык камгалалымды ажылдакчылары боттарынын билин конунд кадык дээр харам чокка берип, улум улуг мергежалды чедип ил турарлар. Оларны бирээниге Кызылдын №1 полктыкызында ажылдап турар Нина Владимировна Курская хамаарып, бо анык эмчи—бодунуң доот хүлээлгенинде аныга коллективтиң бот-тыныгыр уран чүүлүнү илешпейлп киржикчизи. Оон үлгерилг ажылы дээр конунд ортузууга хүндүктелди чеди алган.

Чурукта: Нина Владимировна Курская керже хүлөө алышкыны үезинде азыр А. Доварын хүлөө ад, ону шычач тур.

Фото П. Гольцовтуу.

(агы Кочетов суур) чесе берген бис. Апаа чесе бээривисе эш Сафьяновтуң чугаалааны болза, октябрыны 13-те кылат отрядны комиссары Ян-Шичаюу чугаалажымын кылаары-биле Оттук-Дашка кедирин чалаан. Эш Сафьяновту эш Старухинге командылаткан отряды болгаш чачынга, дугурушкан хуу-саалында чесе бээрге, Ян Шичаюун отряды ол хун келбөөн харын кержээлгекти Старухинни отрядын бузалап келгеш, чүк бүрүзүндө шаап хаалап эгелээр-дир. Дайыныларын саны бистин отрядымызыннан 10 катар хей болган учурунда, граната болгаш чыла күжү-биле бузалажыны эш Старухинни команды-биле чаза таваары үнген. Бичара орта, дайыны ол даны атыс боттарынын арзынга атылганын болганнар. Ян Шичаюун отрядында байларнын мезегинге алыскан тавалар, Шичаюун орус дээрбечилери, Баян-Колдун кулактары база бар турган.

Бис разведка чорударымыска ол кылат отряд барын талакы районнарже угаан, ырап чоруй барган болган. Соода билингени болза, Ян Шичаюун отряды Шагаан-Арыг чоотунга тыва партизаныр чыла шаап, чок кылган болган.

Октябрыны төвүндө болгаш ноябрыны чадында эштер Кочетовтуң болгаш Филимоновтуң кызыл-партизан отрядтары «Россияны амы-тыны алдырның 1-ги полкызы» деп адаттынган алган Шамаковту дээрбечи бөлүгү чыла шаккан. Каз-Хемге артып калган партизаныр Тандынны партизаныры-биле каттыжып алган, Каз-Хемге турган Мелегин-Сафьяновтарын дээрбечи бөлүгү Каз-Хем районун деисказында үндүр смарган. Удатпаанда ноябрда, ол дээрбечилери Кочетовтуң 1-ги ротазынын отряды чыла шаккан. Артаканар тайгаже дечилгенер. Оларны тыва разведчик иштерин дузазы-биле Кочетовтуң партизаныры 1920 чылдын декабрыда тайгага бузалааш, тудуп алган.

И. Н. АНТИПИН, кызыл партизаныр отрядынын адьютантымыс чорам.

СААНЧЫЛАРНЫҢ ЧАРЫЖЫ

Өвүр районун «Коммунизмге орук» колхозунуң Ары-Бажы ст-бараан фермаларын саанчылары СЭНП ТК-нын Пленумунга күш-ажылчы чедишканын ужуражы турар дээр улум бедик колдуртушкунуң ажылдап, социалистг чарышты калбарткаан.

Ноабры 20-те чедир ферма 93 тонна 510 кг сүттү шуут ишектерден саган, а ишек бүрүзүнге онааштыр 1039 кг болган. Мураакчы саанчы Д. Дагаа бодунга бажыгаан 10 ишектериниң бирөөсүндө-ле 1169 кг сүттү саап, саанчыларнын социалистг чарыштын тыяктын болган.

Хүлөөгө өзүгаар фермага ам-даа 23 тонна сүттү саары артыкан. Бир өвөс фермадан бо чылы 8 саанчы калжын үнөзөн болза, хүлөөгө моов эки күтүсеттинге турар ийик.

С. ДОНЗУМ.

Мал чемнерин кажан сөөртүр ирги?

Сүт-Хөл районун Киров аттыг болгаш «Бора-Тайга» колхозтарыны Устүү-Ишкин, Манчүрек баштарында хей малчылары колхозтар төптөрүндө 60—80 километр ырак черлерге чурттап турарлар. Ырак одаларда турар малчынарже колхозтарын баштаар черлери сагып салбайн турар. Ол черлерге машина четпес-даа болза, колхозтарын дарагалары эштер Очур-оол. Ода-оол олар минаар айт-кал-биле чедип, оларга дузалай турар.

Ол черлеринг кыштагыларында белеткен ситен, бөлгөн өкчө. Ынаар ситен, саваң, дус сөөртүргөни организастван. Ам чемнеринг доштарыны кыры-биле шамактыг алытар чоруп болур апарган. Мычал-

дичалы-даа саанчылар алдынган хүлөөлгени чедип алыр дээр бүүгү хемчеглерни ал, ишектерни силос, ситен, сула-биле тургузу азырап, дусту чындай турар.

Ш. САНДЫЙ.

Каз-Хем районун «Совет Тыва» колхозунуң саанчылары бо чылдын он айларынын тургузунда 159 тонна 646 кг сүттү саап, оң иштиңде 121 тоннамы күрүнге сагкан азы барзаның сүт 75 хуу болган.

СЭНП ТК-нын декабрь Пленумунга чедишканын ужуражы дээр саанчыларнын социалистг чарышынга эш К. Севильбаа бирги чери ээлеп турар. Ол он айларың тургузунда ишек бүрүзүндө 1300 кг сүттү саган. Саанчы Б. Данчат ишек бүрүзүндө 1227 кг сүттү сагган, ийи-ги черде чоруй турар.

С. ДОНЗУМ.

за-даа колхозтарын баштаар черлери амга чедир хемчег албааннар.

«Ишкин» колхозту (дарагы эш Найдын) ап көөрге, мыда байдал моон өскө. Ол колхозтуң Адды-Ишкин бажы, Уру, Шом-Шум, Шеле деп черлеринг ырак одаларында турар малчынарнында белеткен ситен, бөлгөн өкчө бар болгаш малчынарның амдырал-чурттагызын сагып салып турар. Ычангага Киров аттыг болгаш «Бора-Тайга» колхозтарының удуртукчуларының кичөө-гейин малчынарже угаандылары чуттула.

П. ШОКПАА.

ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

Өвүр райүүсомунуң культура иклиннинг дээр кинонуң механизми эш Кевенмей ботунуң онаашкан ажылында кызылмайга ажылдап турар. Районун колхозтарының эң ырак фермаларына, малчынарныга чаа киноларын үргүчү көргүзүп турар.

Чокта чаа ол «Торгалыг» колхозтуң эң ырак чери Коолунуң Ак-Чыраада малчынарныга болгаш мыда сүт-бараан ферманыга 3 чаа киноларын 5 кезек черге көргүскен.

С. ТУМАТ.

Ол-ла районун Торгалыг суурга бо чылын чаа школаның тудуу ажылдап кирген чорук өөредилгени күш-ажыл-биле холбаштырырынга улуг рольдуг болган. Ам Торгалыг еес чыл школаның чаамаар болгаш дааранып тускай мастер-каланы тургускан. Оң мурунда интернат турган 6 өрөөл бажында дараалыгында болгаш чаамаалыгыны бүү-ле херекселдерин дериң бедеткөөн. Апаа өөреникчилер улуг ха-

ОЛАР ААЛЫНДА

База катат уруглар бажынынга келдиис. Бөлүк оолдар өөредилге чогаалды кылган турарлар. Олар кедирүр краннын конструкторыны чогаалдып турганнар (чуррук № 3). Кижжи буртуу-ле бодунуң чогааткан конструкторыны камгалан, харын-даа маргысар. Оларның бодалы чогаалдыгаже түмү-биле халдыккан.

Ам база уруглар өөредилге келдиис. Хөгжөөшкн болган каткы. Бистер кирип кээривисе олар ыр-жым барганнар. Мендлээривисе олар бир угда чирт кылдыр харыыланнар. Оларның чүге ийчаар төлгөп турарын сонургадымыс.

— Черле хөгжүт уруглар бис. Ам бот-тыныгыр уран чүтү көп-черти белеткен тур бис—деп шовва Кара-кыс харыылган. Оон Кара-кыс бажыны алган: «Демги кожамкыты каттаалы бе?» дээр. Оң эки Сарыг-кыс база-ла бажыны тудуп алган (чуррук № 4). Уругларнын хөгжүт, омак ирээми тәктүп-ле үнген. Оон кадына олар өөредилгенинге кыспас, чалга өөреникчилерни база шоодуп турганнар.

«Уру-куду маңавай. Өөренип көр, Николай!»— сүт дигилээш, шоодуп ырлар өөредилгенинге күш-ажыл кичээлгек багай демдег алтар өөреникчилерни шаанга кийрер.

Уругларга өөрүп жеттиргенинге илгерилгеш, чурукчулар өөредилгени кирип келдиис. Чурукчулар чамдыктары ажылын доокуп, өскелери кидин тууга кылып, азы

өгелеп турганнар. Чурулгага оларның ийик болгаш чурткандыгын кичжи кайгаар. Олар боттарынын ажылын бүү-ле чогаалдыкы ханы бодал-биле кылып турганнар (чуррук № 5). Оларның чуруктарында чүт чок дээр. Олар

ажылынга теманы амдыралда, доктаандыр турар чүтүле хамык чүтөдө ал турарлар. Оларны ажылын удуртуп турар бажы Дорж Маадыевич Суандуй өөреникчилериниң хей-хей ажылдарын биске көргүскөзөн. (Танчүзү 4-ну арында).

дыкшыл-биле чазанып, дааранып, өөренип турарлар.

С. ТАНОВ.

Масын-оол Уйуула бо чылын Кызылдың бажы училищезин чедишканын дооскаш Улуг-Хем районун Бедир-Кежиг өгө школанынга ажылдап кирген. Ол, бирги болгаш ийги кластарын хүлөөп алган. Оон аңгыда, ону школада пионер вожагыныга база төмүзүлган. Бо өөредилге чылынын бирги үлдүнүң анык бажы бодунуң удуртуп турар кластарында 100 хуу өөредилгени чедип ал шыдаан.

Школаның бүүгү пионерлери база-ла бирги үлдүң багай өвөс чүчөлдө көргүскөн. Ол школада пионерлеринг сюрдары бедик денгел, солун эртин турар. Масын-оол Уйуула ийги үлдүң база-ла бодунуң удуртуп турары кластарынга эки өөредилгени чедип алыр деп сорулганы салып алган ажылдап турар.

Т. ШУЛУУ.

Бирги улдуңун түннелдери чүнү көргүскенил

Бо чылын болгаш бажыларын үртү-россия съездинде СЭНП ТК-нын РСФСР талазы-биле Бюрозунуң болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелүүн бажырыг чагазында мында дээр: «Коммунизм тургузушкунуң калбартарының эзелте ССРЭ-ниң өгелен кирген чоруй школаның болгаш бажыларын мурунга үлүм-на улуг чагай сорулганы—күш-ажыл дээр бирги амдыралчы негелде болур, бүтү тала-биле билилг болгаш белеткенин кижилерин, коммунистг инитиледид медреселдиг кижилерин кижилерин оларга даандыр турар». Бо болза совет школаның мурунда чаа улуг сорулга болур.

Школаны өде тургузар дугайында хоолуну боттардын талазы-биле болур-чогур хемчеглерни алдынганды өөредилгени күш-ажыл-биле дачыштыр айтырыгта бисте чамдык чүтүдөр кылдыган. Өөреникчилерин бүүрүгө брнгалдарынын кержитериниң бирги болгаш сөлдүк школаның күш-ажылга киржалгезинин түңелин үндүргөн. Чокта чаа партия обкомунуң бюрозунуң болгаш Суг-Аксының ортук школаның бүүрүгө өөредилгени дугайы чугаалашкан, оларнын эки дуржулганын дөтөөн. Өөреникчилеринг доктаал болуругө брнгалдарын оларнын үлгериле-биле тургузарын өскө школаларны үргелдөөн. Кызыл хоорайнын ортук школаның бүүгү IX-ку кластары өөреникчилеринг профессионал белеткени боттаандырып өгөлдөөн.

Чижөө, бус-биле ажылдадыр көтөдөрүн болгаш турбинериниң машинистерин, автотранспортуларын, харылаачыларын, тудуучуларын, дараакчыларын, химиктерин, библиотекерлерин, полиграфисттерин ажылдакчыларын массалык-биле белеткериңе кирген. Көздө бүүрүгө өөредилгени ортук школалар көдө ажыл-агыйын хей анык билилг механизаторларын, хову

Ийги үлдүңүң эгелдиге чедир областың улус өөредилге кидизин база бажылар билиг бедилер институт Шаган-Арыгыны, Сүт-Халдуң, Туранын болгаш Кызылдың бүүрүгө өөредилгени ортук школаларын ажылдары-биле, оларнын төскү кластарында байдал-биле танышкан. Чамдык таарымчалыг чүтүлдер-биле чергелештир, ол школаларын районлар болгаш Кызыл хоорайның улус өөредилге кидистерин багай удуртуп турары илерөөн.

Ийги бүүрүгө өөредилгени теоретиктиг кезең өөреникчилеринг ийилп алгай тускай эртемниң талазы-биле программаны боарымдалавайың база өөредилге номаары, чогур литература чокка бажылап турар. Машинистерин, станозтарын болгаш механизмеринг технологиянын тургузуун багай өөредил турар. Көлбаса фабриказын болгаш «Коммунисттун» септеле-турдү өргөленини удуртукчулары школаларын ийилп алган эртеминге өөредилги күзөвейлп, ажылын күш кылдыр ажылдап турары илерөөн.

Бичангаш өөреникчилер бир бүдүрүгелен өскөниңе чоруссар чижектер турган.

Кластарын удуртукту бажылары бүүрүгө өөредилгениңе школаларнын кижизилгенинге кичээлгек салбайн турар. Оларнын кылган ажылының үдөү шыя организаствымаан. Коммунистг күш-ажыл брнгалдарынын кижигүнерини мурнакчы методтары-биле оларны таныштырып турар. Техникалы айымл чокка ажылаарынын дүрүнерин олар билбес.

Көдө школаларда бүүрүгө өөредилгени бирги үлдүң колхозтарының фермаларына организастваны дыка четпес.

5—8 кластарда күш-ажыл өөредилгени дыка хей школаларда өзү барымдалап эртерип турар. Тадыны Чедер школаның чаарымалы-биле ныш чонарын өөредилге өөреникчилерни чыккан алган, ээлчө келгени харымы-биле ийи-үш чоңурага «сен бол, дарааныңды кымыл?» дээр шууштуруп эртерип турган. Мону дагып күш-ажыл кичээли дээр? Мындыг өвөс-да бол, моон өөндөлөөс күш-ажыл кичээлдерин район бүүрүгүң школаларында бар болгусулар. Маланга апаа кажаа-херим септээр, бок аштаар чүтүлдер Тожу, Бай-Тайгага болгаш өскө-да районнар бирги үлдүң турган. Күш-ажыл кичээлин программаның негез турарын өзүгаар эртерип ужурагуд.

Башкылаашкының дөңгөлдө база-ла улуг четпестер бирги үлдүң илерөөн. Чижөө, Тезинин ортук школаның 8-ки кластын 21 өөреникчилериниң 11-ри, бирги класта 24 өөреникчилериниң 14-тү, Таал чеди чыл школаның 7-ки класын 14 өөреникчилериниң 7-зи, Дон-Теректин 7-ки класын 14 өөреникчилериниң 7-жи байг өөргөн. Барымы-Хемчик, Улуг-Хем болгаш Бай-Тайга районларыны школаларында бажылаашкының дөңгөлү база дыка куду, кичээлдиг организаствашкынында, баш-

Чаа кудук

Эрзин районун «Чаа орук» көдө ажыл-агый артелиниң төвү Көк-Даш суур бедик хавак кыры, кураг дабыр шалде турар. Суурга суг бандыр буга казып алыр арга бажы чөк чер. Ону барымдалаш, колхоз баштаар чери областың суг амжалың чери-биле дугурулга өзүгаар колхоз суурунга чаа кудукту кастурган.

Кылаашкынын методикасында чаа мурнакчы дуржулганы ажылгавайн турар. Оң кол чылдагааны бо үстүңдө ады кирген райүүсомаар илалдыгы районнар «Школаларын болгаш интернаттарын 1960—61 өөредилге чылынга белеткээр хемчеглер дугайында». «1959—1960 өөредилге чылында өөредилге-кижизилгелдиг амжалдын түннеленин болгаш школаларын сорулгаларын дугайында» партия обкомунуң бюрозунуң болгаш облүүсомаарын шиттирлерин күтүспөзүңдө.

Облово, районнардын улус өөредилге кидистерин база бажылар билин бедилер институт болгаш районнарнын методика кабинеттери ийи-чигис бажыларын эки ажылыны дуржулганын негездеринге кызыгаарыны, харын бажыларын бүүдү коллективтеринг амжалын өде тургузушкуну хышап, өөредилге-кижизилгелдиг амжалды ният коллективтиг херээ кылдыр шиттирлерин чедип алыр херек.

Школаны өде тургузар дугайында хоойлу — бүү-нитиниң сес чыл өөредилгенин хоойлузуу ыаваала күтүсетин турарын негез турар. Бирги үлдүңүң өгөлдө областың школаларыга 35 муң 300 ажыг өөреникчилер турган. Мычангаш улус амжал-агыйында өөреникчилериниң сан талазы-биле планы обласка ажыг күтүсетинген. Мычалда-да Бай-Тайгага 64, Улуг-Хемге 75, Эрзинге 41 өөреникчи планга чедир школага хаара туттуушкан. Амжык чоннар депутаттарыны областа Советтин күтүсетки комитеди Бай-Тайга райүүсомунуң бо талазы-биле илеткенин дынаш, районда 7-

Черни 60 метр ханы пашканынын түңелинде ноабры 23-те суг үнген. Ам ол кудуктан сугу тускай насосо-биле үндүр сордуруп, ажылдап өгелей берген. Белир чылдан өгелеп колхозчулар бажың чанынчың участоктары ажылаарыга, суурну ногаалкыны чагайкындарыга ол кудуктуң суун база амжалдаар.

Б. ХЕРТЕН.

Ийги үлдүңүң өгөлдө областың школаларында 35089 өөреникчилер артыкан, өскөөр чугаалаарга, 211 кижжи школаны катган. Бүү-нитиниң өөредилгенин хоойлузуу күтүспөдү дугайында Каз-Хем району кызылмайга ажылдап. Чижөө, Каз-Хем бажында каш-каш чылдарда уругларын өөретпей чораш чамдык чурттакчыларын 14—15 хардан хуу уругларын бирги үлдүңду шулуунуң школага киргеш, интернатта тургускан. Материалдыг дузалачы херегленин турарларга олар улуг кичээлгекти салган, бүү-нитиниң өөредилге фондунда өөрдүнгөн 24 муң рубльди ол сорулгага бүрүн ачылган.

Чамдык районнарда бүү-нитиниң өөредилгенин хоойлузууге кичээлгек салбас чорук узамчалашкан. Улуг-Хемниң школаларында 154 өөреникчи онза чылдаган чокка өөредилгенин шуут катган. Материалдыг дузалачы хереглээр хевиринг өөреникчилерге мыда шуут кичээлгек салган. Бүү-нитиниң өөредилге фондунда өөрдүнгөн 32 муң рубльди чүгө 10 муңун амжалган. Бий-Хемниң школаларында 13, Сүт-Хөлдө 24, Чаа-Хөлдө 27, Кызыл хоорайдан 28 өөреникчилер школалардан чоруткан. Оң чылдагааны болза, районнар, школа директорлары болгаш бажылар коллективтери бодунуң амжалын чаа негелделерге дүштүр өде тургуспай, эрги удуртулга база кожудангай метод-биле амжалдып турарында. Чаа-

Саналдар болгаш күзелдер

Улуг-Хем районун «Чодураа» «Күш-ажылдыг хостуу» болгаш Ленин аттыг колхозтарын төптөринге радио дынаркыларын конферансчылары болуп артыккан. Апаа оларушкан саанчылар, тудугчулар болгаш механикаторлар, тускай эртемчилер радио дамчыдылганын акти-

кидери-биле холбашкан саналдарын туугалып, күзелдерин илереткенер.

Ленин аттыг «Колхозтуң колхозчуу эш Доржукай, «Чодураа» колхозуң тудуг бригадир эш Дамдын-оол олар областа радио дамчыдылганын эки талааларын демделешпашан, бодунар аргалар бар болза оң шыяны амгызындан уадырнын өөренип көрүп, он аңгыда радио амжалдакчылары колхозтарга келгеш, хураал-суглаа кылдырбас, чүгө колхозтуң удуртукчулары-биле чуугалашкан чоруй барбай, масса тон-биле сарый харылааны тургузарын күзөөнер.

— Радио дамчыдылганыга чаа ырларын, музыккаларын кончугувар дамчылар-дыр. Оон ийиң көдө бот-тыныгыр уран чүтү болгүнериниң киржикчилериниң чаа-чаа концерттерин уда-дара дамчылары база-ла күзөгүн — деп бажы Папый-оол чуугалган.

Көк-Чыраа көдө Советтин дарагы эш Самыр-оол радиого хоойлулурун таныдылганын, мурнакчы көдө Советтеринг амжалын дуржулганын негездериниң талазы-биле дамчыдылгаларын чорударын редкчидаан күзөөн.

Оң-биле чергелештир ол-ла коллективаларның киржикчилерин районун харылаа контораны колхозтар төптерин бурчу радиошударын, радио дамчыдылганын ара узар, чамдыкта ийи-үш конуктарды дамчыдылга дынаркылар баар таваарылгаларын болдурбазын негезтээр.

А. ДОНГАН.

Оң-биле чергелештир ол-ла коллективаларның киржикчилерин районун харылаа контораны колхозтар төптерин бурчу радиошударын, радио дамчыдылганын ара узар, чамдыкта ийи-үш конуктарды дамчыдылга дынаркылар баар таваарылгаларын болдурбазын негезтээр.

А. ДОНГАН.

Пландан ажыр

Чаа-Хөл районун септеле-техника станциянын даган дээрбечилинде А. Мачылга алга 30 тонна далган тырыгар планын 50—55 тонна чедиң турар. Оң күш-ажылынын СТС-ниң дирекция чери үнелел, каш катал өртөниг чүтүлдер-биле болгаш хүндөлө бижиктери-биле шамаан.

Б. БОЛДУР-ДОЛ, облово өргөлчизи.

В. ДОРЖУ.

